ARMENIA, J urnal en Langue Arménienne, Fondé à MARSE LE e 1885

ԱՐՄԱՏԸ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՑԻՆ ԿԱՊԱԿԱՆ ԵՒ ԱՁԼՆ

ԲՈՂՈՔԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (կանխիկ վճարելի)
Տարեկան բաժնեգրագին 30 ֆրանգ
Վեցամսեայ » 15 ֆրանգ
Եռամսեայ » 7 ½ ֆր. = Հասը 60 սն.

Հիմնադիր ՄԿՐՏԻՉ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

Խմբագիր ԵՂԻՇԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԼԸ ՏԵՐԻ
Թիւ 33
1923 ՄԱՐՏ 14 Դշ.

ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ
Թղթակցութիւնը եթէ հարկ համարի, համառօտուելով և իւր ժամուան միտքն կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւնները։ Գործառոյ չէ վերադարձնել չհրատարակուած ձեռագիրները։
Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով։
Ծանուցման 1 մլկ. գիրը 2 սանթիմ կամ 1 գլխագիրը 4 սանթիմ

Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction : Place Alexandre-Labadié, 17

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Լոնտոնի եկեղեցին. — Բարիզահապի մը նօթեր. — Երկու պատուիրակութեանց տեղեկատուութիւնը. — Հայերու համար. — Ամերիկեան Նպաստամատոյցէն. — Բացարձակ նամակներ. — Եաճոյիկոսի հիւանդութիւնը. — Նամակ Սիրիայէն. — Մշակ արժանի է ի վարձի իւրում. — Թէյասեղան ի պատի վարդան Մախոխեանի. — Տեղական. — Թիւրքական լուրեր. — Զանազան լուրեր. — Յանուցումներ։

ԼՈՆՏՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Նոր պալար մ'ալ բացուեցաւ հայ կղերականութեան արդէն խոցոտ կուրծքին վրայ։

Լոնտոնի հովիւ Աբէլ վարդապետի յարուցած դալթակղութիւնը գրէթէ անօրինակ է եկեղեցական պատմութեան մէջ, գրէթէ հազուագիւտ։

Մինչև այժմ հանգամանօրէն չուզեցինք գրաւոնել այս ամօթալի եղելութեան վրայ, խորհելով թէ թերևս իրականութիւնը առ այժմ ազգային ներքին նկատառման նիւթ ընելէ առաջ, կարելի էր պատկերին դէթ արտաքին երեսը փրկել ի շահ մեր եկեղեցական այլ մանաւանդ ազգային արժանապատուութեան օտարներու առջև։ Բայց ուրիշներ, մոլի զգայացունց այլ անխորհուրդ յայտնութեանց, նոյն իսկ Լոնտոնի հայեր, փութկոտութիւնն ունեցան բացուած վէրքին թարախը աննահանջ ու անհետաձգ կերպով խառնշկելու և ցուցադրելու, առանց իսկական ու հիմնական դարմանի։ Ի հարկէ խնդիրը պէտք է արծարծուի հայ ազգային խաւերու մէջ, և թէ վէրք մը ծածկելով չէ որ կը բուժուի. սակայն այդ գործը կարելի էր կատարել ուէ ատեն, Լոնտոնի եկեղեցիին, հայ եկեղեցիին պատիւը փրկելէ վերջ։

Աբէլ վրդ. իր անձնական ու կրօնական հմայքով կրցած է մուտք գործել հայ ընտանեկան սեմերէ ներս և իր գիրքի առանձնաշնորհումը ի չարս գործածելով հրապուրած է ամուսնի և զաւակներու սէրը հայ կին մը կամ հմայուած անկէ, ու այս անպատկառ, լպիրշ գոյքը փախած։

Հարկ չկայ մանրամասնութեանց. եղելութիւնը կը բացատրէ ամէն բան։

Աբէլ վրդ-ի գործածը անորակելի է. ի՞նչ կը պակսէր իրեն. չահած էր դիրք, պատիւ, անուն. կրօնքի ամենաբարձր աստիճանները նուաճելու ընդունակ էր։ Սակայն ազատ չէր, եկեղեցիին ու ազգին պաշտօնեան էր, կամաւոր ուխտի շղթայով կաշկանդեալ։ Եթէ կզգար իր ակնրութիւնը, նախ պէտք էր օրինապէս քակէր այդ ուխտը, լուծէր վարդապետական իր օծումը և ապա սև ոգիին, որ յանախ շատ մը սև հոգիներ կը ճերմկցնէ, մէկ կողմնեակած՝ մըտնէր աշխարհիկ կեանքի, յաճախ յիմար, խառնարանին մէջ որուն շատ նախանձած կը թուէր, մինչ իր դիրքն էր ամէն տեսակէտով նախանձելին։

Քնականոն դատողութեան գործ չէ այդ, այլ յիմարական, ցաւագար նոպայի մը արդիւնք. և մինչ՝ բոլոր ոճիրներն ալ արդիւնք չեն մտայինընդոստական չփոթման։

Եղելութիւնը կուգայ ապացուցել նաև սա թէ նոր դարու «Աբէլ»ները շատ տարբերութիւն չունին եղեր հին դարու «Կայէն»ներէն։

Կերևի իր չահած Օգոստոսեան փառքն ու համբաւը անբաւարար էին, ուզեց չհիլ և անջնջելի անունը վաղնջական անփառունակ փառամոլ Երոստրատոսին որ անմահանալու համար աշխարհի հօթ հրաշալիքներէն մին եղող Անահիտի տաճարը այրեց. և անմահացաւ... արդարև։

Բայց ի՞նչ հարկ շարայարելու այս կերպ խորհրդածութիւնները։

Հայ կղերականութիւնը որ արդէն շատ բան կորնցուցած էր իր նախկին հմայքէն, ինկած է վիհի մը մէջ, վարակուած մահացու ախտով. պէտք է բուժումը արմատական ըլլայ։

Հին դարերուն երբ մեր կաթողիկոսներն ալ հայրեր էին մարմնաւոր զաւակներու, նուազ բարեպաշտ, նուազ արքայնասուրբ չէին, Աւելի լաւ է հակատագրաց տանիլ բնութեան հանդէպ ու լուծը, քան թէ պղծել ամէն ուխտ և ազգային պատիւ։

Այս ալ քողարկ օրինակ մը ըլլայ որպէսզի հայ եկեղեցիի բարեկարգութեան ծրագրին մէջ առաջնակարգ տեղ մը գրաւէ կուսակրօնութեան արմատախիլ ընդումը։ Կուսակրօնը այն է որ իր ընտանեկան լուծը պատուով ու հաւատքով կրելէ վերջ, կաշկանդի և տաստուածային բանին համար մաքուր ու անաղարտ սրտով ու մտքով։ Ինչո՞ւ քալլելերել սուրբ կեղծիքը երբ մարդիկ ընդունակ չեն բարոյական յանձնառութիւն մը կատարելու անապատ և հաճոյքներու մէջ զանազանութիւն դնելու։

Լոնտոնի եկեղեցիին այս ձախորդ նախկիզբին մէջ կայ պարագայ մըն ալ որ արժանի է նկատառման։

Ի՞նչ հարկ եկեղեցին փակելու անժիլապէս։

Մենք կը մտրնենք եկեղեցիի բարերարին ցասումն ու վիշտը։ Բայց եկեղեցին Աստուծոյ տունն է ու ժողովրդի հաւաքատեղին։ Աւտածը կըսէ թէ «չուն եկեղեցի մտնելով անոր սրբութիւնը չպղծեր»։ Եկեղեցին գոցելը կը նշանակէ թէ այն չինուած է եղեր Աբէլ վրդ-ի համար և ոչ թէ հայ ժողովրդի։ Անգլիացւոց առջև կարելի էր մինչև մէկ աստիճան գայթակղութիւնը մեղմացնել ու գոցել, եկեղեցին բաց պահելով միշտ, անմիջապէս նոր կամ առժամեայ հովիւ մը հրաւիրելով ինչ որ շատ դիւրին էր ներկայիս։

Կայէնատիպ Աբէլի գործած մեղքը իր օծած եկեղեցին գոցելով չէ որ կը մաքրուի, այլ զայն մշտապաշտօն ու հմայից պահելով։

Ինչո՞ւ Աբէլի մը չահատակութեան պատիժը ընդհանրութիւնը և հայ պատիւը կրէ։

***

Այս պատեհ առթով կարելի է Լոնտոնի հայոց և մեր ազգային իշխանութեանց ուշադրութեան հնարկել հետեւեալ առաջադրութիւնը։

Ի հարկէ Աբէլ վրդ-ի յարուցած գայթակղութեան առաջին ճնշիչ ալիքը անցնելէ վերջ, երբ պաղարիւնը տիրէ, պիտի խորհուի Լոնտոնի եկեղեցին վերաբանալու և պաշտամունքը շարունակելու մասին։

Լոնտոն այնպիսի կեդրոն մըն է ուր հեղինակաւոր եկեղեցականի մը ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ամէն տեսակէտով. մանաւանդ երբ Բրիտանական մայրաքաղաք կը թուի թէ այդ պաշտօնին համար ամենայարմար հեղինակութիւն մը կարելի է գտնել յանձին կ.պոլսի նախկին պատրիարք Զաւէն Սրբազանի որ այսօր պարագաներու բերմամբ ընտիպուած է հեռանալ իր աթոռէն և թափառիլ հոս հոն։ Նա մեծ պատերազմի միջոցին հայ մարտիրոսագրութեան ծանր լուծը կրեց դժնէ աքսորանքի ճանապարհին և իբր հաւատարիմ հովիւ՝ իր հօտին հետ բարձրացաւ չարչարանքի գողգոթաները, իր հեզահամբոյր բնաւորութեամբ և ազգային խնդիրներու մէջ իր ունեցած հմտութեամբ ու բազմամեայ փորձառութեամբ պատկառելի եղած կղերական մ'է և ազգը խորապէս երախտապարտ է անոր, երկար տարիներու իր ծառայութեան համար։ Մեր ազգային արժանապատուութիւնը թոյլ չտար որ նա, քաղաքական դիպուածներէ հողմահարուած, թափառի օտար հորիզոններու տակ։ Աբէլի բացած վիհը միայն այսպիսի արժանաւոր եկեղեցականի մը ներկայութեամբ կրնայ գոցուիլ յայս Անգլիոյ ուր մեծ յարգանք կը վայելէ Զաւէն արքեպիսկոպոս, ընդունուած լինելով թէ կայսրէն և թէ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսէն։

Գէորգ արքեպ. Իւթիւճեանի մահէն վերջ Եւրոպահայ թեմի առաջնորդութեան աթոռը թափուր կը մնայ։ Զաւէն Սրբազան Լոնտոն հաստատելով իր բնակութիւնը, կրնայ ճանչցուիլ և իբր առաջնորդ համայն

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԻ ԾՕՓԵՐ

Հատ. 9 Հոկտ. 1923

Տիար Գրագէտեան, որ Ծոպա-
հան է Հայաստան մեկնած էր քանի
մը ամիս առաջ, վերադարձաւ փա-
րիզ:

Միամիտ թէ ձօրեաց Տիկնոջ
Հետ իր համբոյրեան ձայնի մէ-
ջ:

Ալօթատուն Փրոտեսթան մեր
ըլլալուն վրայ մեզի մէկ հետ
ամենայն վարչութիւնը չատնէնէր
Ընտրեր դասական ներկայացու-
ցիչներ մը եւ թէ ալ ներ Հանդէսնե-
րուն մէջ ներկայ կ՚ըլլայ ամ-
բողջ ազգը եւ ոչ միայն մէկ մաս
մը ազգին:

Ց. Գ.— Վերջին պատերազմ-
ներէն ետքը ներքին գործերու նա-
խարարի պաշտօնը ստանձնած էր
Ռուսիոյ Հայազգի Ներքին Գործոց
Նախարարը Ալեքսանդր Ռիկով:

Ծանօթ փաստաբան հանգամանք-
ներով Ռիկով ստանձնեցաւ Շարտա-
կեցոց Խորհրդարանի Նախագահու-
թիւնը:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

Ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ
Ուրբաթ, 5 Հոկտեմբեր 1923, ժամը 8½-ին
երեկոյեան, Ազգ. Ներկայացչական Ժո-
ղովի սրահին մէջ, Ս. Փրկչեան Հիւան-
դանոցի շէնքին մէջ:

Ներկայ էին 8 Ընդհանրական Ներկայ-
ացուցիչներ եւ Վարչութեան Անդամ-
ներ՝ Ս. Փափազեան, Ա. Ալեքսանեան,
Ս. Գ. Գոմտատնեանցեան, Ա. Ա. Ալեքսան-
դրեան եւ Ա. Ա. Ալեքսանեան:

Ներկայ էին նաեւ Ազգ. Ներկայացչա-
կան Ժողովի Նախագահ Ս

Այժմ ինչ որ Ազգային Օձագի, հերքուկի քէ Տան խնդիրը է ծամծմուժ։ Արմէնիայի ելևէջում այս մասին գրել եմ։ Եթէ հայ հերքուկի, հայ տան խնդիրը է, իւրաքանչիւր Հայ իր ուզած օճախը ուր կամենայ կը վառէ։ Այլ է ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ։ Իսկ ո՞րն է Հայի Հայրենիքը, այդ եւ ասել եմ դարձեալ Արմէնիայի մէջ։

Այժմ հիմնական երկու հարց կայ վճռելու

1. Հայրենիք.

2. Հայի համար անդորը ապաստարան երկնքի տակ, այնպիսին, որ ունէին Հբեաները և հէնց մենք էլ, այսինքն ափաւոր աչխարհում գաղթականութիւններ։

Թորհրդային Ռուսաստանը եթէ տալիս է Դոնի, Ղուբանի, Տերեկի չրջանները, այդ առեն մեր մայր հայրենիքին կից է։ Ղրիմն էլ նոյնպէս և Սև ծովն էլ։ Եւ եթէ յաղթի Ղարաբաղն էլ միացած Զանգեզուրով (Սիւնեաց աչխարհ) ապա Արարատեան աչխարհ, վան վաղագ, Մուչ, Սասուն և այդ բոլորը Թորհրդային Դեղերատիւ Ռուս Հանրապետութեան մասնիկ, անկախ նորքին կազմով, բայց չպղկապուած արտաքին գործակերպով, Հայը տասը տարուայ մէջ արդէն իր վէրքերի սպեղանիքը վերցրած կը լինի։

Երանի թէ մեր երկարեակ պատերազմութիւնները բանան աչքերը և հայրենիքի վերաչինութիւնը, մանգաւոր վստահին Թորհրդային Ֆեդերատիւ Ռուսիայի Հանրապետութեան։

Փետրուար 923

Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Berlin—Charlottenbourg
Niebuhrstr. 1 III.

ԹԷՕՄԵՂԱՆ
Ի ՊԱՏԻՒ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈԽԵԱՆԻ

Մարտ 8ի հինգչաբթի երեկոյ մի յատակելի հաւաքոյթի մը մէջ Մարսէյլի հայ գաղութը իր հիացումն ու յարգանքը յայտոյց հայ ազգի մեծ յաւկին՝ տաղանդալից ծովանկարիչ Վարդան Մախոխեանի, որի կազմակերպած ցուցահանդէսը անսահման յաջողութիւն մ'ունեցաւ Ֆրանսական ընտիր չրջանակներու մէջ և փառք բերաւ թէ իրեն և թէ եր պատկանած հայ ազգին։

Ժամը 9ին Պատասրի Քոլպէրի մէկ սրահը արդէն սկսած էր լեցուիլ հիւրերով. այս թէյասեղանը իր ներկայութեամբ պատուած էր նաև Տ. Վալէր Պէրնար որ ոչ միայն ամբողջ Մարսէյլի և փրովանսի մէջ մեծանուն նկարիչ մ'է այլ և ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ծանօթ հեղինակութիւն մըն է և մեծ յարգ կը վայելէ։

Գաղութիս վաղեմի և սիրելի անդամը Տ. Ե. Սեդեան որ միչտ հաճոյքով կը մասնակցի նման ազգային հէնարկներու, ֆրանսերէն չերմ բաժակաճառով մը դրուատեց հայ հանճարին չողչողումը և յոյս յայտնեց թէ այսպիսի հանճարներ արտադրող ազգ մը կազատուի ի վերջոյ։ Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչ Տ. Տիգրան Միրզայեանց զվալելի ֆրանսերէնով մը ներբողեց Մախոխեանի սքանչելի արուեստը, յարգանքի չերմ խօսքեր ուղղեց նաև Տ. Վալէր Պէրնարի հմայքին ինչպէս և տեղիս ֆրանսական մամուլին որուն մէկ ներկայացուցիչը «Փըդի Մարսէյէ»ի խմբագրապետերէն Տ. Սերժ Պուռըլին չերմ չնորհակալութիւններ յայտնեց։ Ապա Տ. Թ. եղիչէ Մախոխեանը անուանելով վրձինի բանաստեղծ մը, իրական պատկերներով անոր մրըրկայոյզ ծովերը համարեց իբր բոզքարկու ներշնչումներ այն հայրենի Սև Ծովէն (Մախոխեան ծնած է Տրապիզոն) որ եղած է գերեզմանը հայ անհամար դիւակներու և աւազանը հայ արցունքի ու արեան։ Բայց ինչպէս որ Մախոխեան, իբր բանաստեղծ, իր նկարներուն մէջ կուտայ և մեղմօրօր ծովեր ու անոնց վրայ հեզիկ սահող առագաստանաւեր, նոյնպէս և հայ ազգը ամեհի փոթորիկներէ վերջ իր հաւատքի ու կորովի առագաստները պարզած պիտի նաւէ դէպի խաղաղ հանգրուան, տօնելու համար իր ազատութիւնը և իր հանճարեղ զաւակներու փառքը։

Տ. Մախոխեան խիստ յուզեալ ու զգածուած չնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն և խիստ համեստաբնակ խոնարհութեամբ մը ուզեց ինքզինք անարժան նկատել եղած գովեստներուն, այսպէս պէտք ևս բարձրանալով բոլորի աչքին։ Ի վերջոյ հաւաքոյթը ստացաւ խիստ տպաւորիչ և ընտանեկան երեոյթ մը։ Տ. Ե. Ժամկոչեան հայերէն զգայուն երգով մը համեմեց մթնոլորտը, Տ Գ. Պատուհասեան գերասանի կատարեալ զգայնութեամբ մը արտասանեց անմահ վարուժանի «Ակայծ ճրագ»ը. իսկ ներկաներու կնկնակի պահանջին վրայ, Մարսէյլի ծանօթ զաւեշտաբանը, Տ. Երուանդ Թորոսեան արտասանեց «Զարչըլը Արթին Ազա»ի մեծախօսութիւնը քըր քիչի ալիքներ բարձրացնելով։ Ի մի բան յիշատակելի ժամանց մըն էր որ անցուցին հայերը վայելելով ներկայութիւնը մեծ արուեստագէտին և զգալով իրենց սրտի մէջ գեղարուեստի Քրքռումը։ Մասնաւորապէս ամէն գովեստէ վեր էր Տ. Պետրոս Զամարեանի անձնուէր չանքերը այս հաւաքոյթի չատ յաջող կազմակերպման մէջ։

* * *

Տ. Վարդան Մախոխեան կը խնդրէ մեզնէ իր ամենասրտագին չնորհակալութիւնները յայտնել այն գուրգուրալի ընդունելութեան համար որուն առարկայ եղաւ ինք մարտ 8ի հաւաքոյթին մէջ. նա կը տանի իր հետ անջնջելի յիչատակ մը Մարսէյլի իր այցելութենէն։

ՄԵԱԿ ԱՐԾԱՆԻ Է
Ի ՎԱՐՁՈՒ ԻՒՐՈՒՄ

Ամէն մարդ գիտէ թէ քան ու խոփ, մուրճ ու մանգաղ գործածող մշակը իր վարձը անպայման կընդունի։

Ռւրեմն Մեծ Իմաստունը՝ Նազովրեցի Քիսուս, ինչո՞ւ համար ըսած է այդ խօսքը։ Ուղիղ մտածող մէկը կրնայ հասկնալ թէ գաղափարի տարածիչ մշակին համար ըսած է։ Այդ խօսքէն կրնանք ապացուցանել թէ նոյն դարոյն մէջ ալ ժողովրդի բարօրութեանը աչխատող մշակին վարձատրութիւնը շատ թերի է եղած, նաեւ խիստ քննադատութեանց ենթակայ են եղած, դատարկապորտ խուովարարներ ճանչցուած նիւթապաշտ շահամոլներու կողմանէ, ինչպէս որ բացարձակ կերպով այդ ըսին Քիսուսին համար. «այր կերող եւ արբեցող, գի ուտէ եւ ըմպէ ընդ մեղաւորս եւ մաքսաւորս» եւ այս ամենէն վերջ «գի խուովէ զազգս մեր» յանցանքով խաչեցին զինքը։

Նոյն է այսօր եւս, ներկայ դարոյս մէջ. եւ մանաւանդ մեր ազգին մէջ։ Եթէ անձնուիրաբար գաղափար տարածելու կաչխատիս, արհամարհանքի պիտի արժանանաս, իսկ եթէ մամոնային կը ծառայես, փաղաքչանքի շռայլութեան կարժանանաս։

Ժողովրդական առած է թէ «տանիքէն ինկնողը տանիքէն ինկնողին ցաւերը յաւ կը հասկնայ»։

«Արմէնիա»ի 17րդ Թուոյն մէջ գրած նամակիս Տիար Տիգրան Նազարեան Պերլինէն արձագանք տուած էր մեր կարծեաց եւ ազգօգուտ «Արմէնիա»ի հրատարակութեան կարեւորութիւնը շեշտած էր ներկայ ճգնաժամին մէջ, որ շատերը յուսահատութեան անդունդին եզերքը գլորուելու մօտ կերեւին. բայց պէտք չէ որ մեր յոյսը եւ հաւատքը կորսնցնենք ազգային վերակենդանութեան մասին. ամենամութ գիշերները իրենց լուսատու արշալոյսը ունին եւ ամենասաստիկ ձմեռները կենդանացուցիչ գարուններ կունենան։ Հայազգը իրեն վերակենդանութիւնը պիտի ունենայ երբոր գիտնայ իրեն պարտականութիւնը ժամանակին կատարել։

Նաեւ յիշած էր Սպանդար Սպանդարեանի կենդանութեան վերջին տարիները... «Մենք ազգ մըն ենք որ ծաղել գիտենք, բայց ապրեցնել չենք գիտեր։

Կարժէ այս տեղ յիշել Գրիգոր Արծրունիին կայսերական ծաղումը, որ իրեն մահուընէն ետքը նիւթական հարստութեան ոչինչ ունէր, բացի «Մշակ» լրագիրն, որուն համար իրեն ձօրը բոլոր հարստութիւնը վրայ տուած էր եւ հայ ըզգացում կրող սերունդ մը դաստիարակած էր, եթէ այդ ծաղման հանդէսին ծախքերը կենդանութեան օրով տային իրեն, անշուշտ աւելի երկար պիտի կրնար ապրիլ եւ ազգին ծառայել ու մի քիչ ինքզինքը վարձատրուած պիտի գգար, ինչ որ պէտք էր ընել ժամանակին։ Ձենք ընար եւ երբ ժամանակը անցնելէն ետքը կընենք, օգուտ մը չընծայեր։

«Արմէնիա»ի յունվ. 24ի Թուոյն մէջ կարդացի «Ֆօնտաճառ տարագիր Հառատնամեայ (Աղբիւր)ի»։

Արդեօք ո՞վ կրնայ երեւակայել Թէ, ի՞նչ դժուարութեամբ եւ նեղութեամբ կրցած է հրատարակել Տ. Տիգրան Նազարեան այս ազգօգուտ ձեռնարկը։ Ի՞նչ դիւրին է ըսել 40 տարիներ շարունակ ազգին համար ծառայել համբերութեամբ եւ հաւատարմութեամբ։

Արդեօք մեզմէ քանիներ պիտի բարեհաճին վարձատրել այդ անխոնջ ու անձնուէր հաւատարիմ մշակը իրեն քառասնամեայ գործունէութեանը համար։

Թէեւ ունինք շատ մը որբեր, փախստականներ եւ հալածեալներ որ մերկ ու անօթի են, պէտք ունին օգնութեան, պէտք է որ օգնենք եւ նոյն ժամանակ ալ պէտք չէ մոռնանք միւս անձնուէրաց մշակները։

Երբ որ քանակ մը պաշարուած նեղ կացութեան մէջ կը գտնուի, անօթի ծարաւ կըլլայ, այդ քանակի հրամանատարը ամենէն առաջ կը կերարկուի եւ անոր պէտքերը կը հոգացուին, ինչու որ քանակի բարոյական ազդիչ ոյժն է, եթէ Թողնենք անօթի ու ծարաւ այդ հրամանատարը որ անկարող ըլլայ խօսելու, խորհելու եւ հրամայելու, քանակը ինքնին կը ոչնչանայ։ Անձնուէր մտաւորական մշակը քանակի մը հրամանատարութենէն աւելի բարձր է, ինչու որ Թէ քանակին եւ Թէ հասարակ ժողովրդին վրայ իրեն ազդեցութիւնը կրնայ քանցնել, եւ անոր ազդեցութեամբն է որ շատ անգամ ներ քանակը կանխաւ ներշնչուած՝ յաղթութիւն կը տանէ։

40 տարիներ հայրենեաց մէջ աչխատող մշակ մը յանկարծ տարագրութեան մէջ, օտար հորիզոնի տակ դարձեալ միեւնոյն պարտականութիւնը կը կատարէ, ինչպէս որ Հրէայք Բաբելոնի գերութեան մէջ կերգէին «Երուսաղէմ Երուսաղէմ եթէ մոռացից քեզ, ակն իմ մոռասցի զիս»։

Ահա Տ. Տիգրան Նազարեան ալ հայրենիքէն Թէեւ հեռու, բայց սիրտն ու խորհուրդը միշտ կողմնացոյցի պէս դէպի հայկական քեւեռը, դէպի Արարատ, դէպի հայ ազգը կանդրադառնայ։

Մեր պարտքն է երախտագիտական անկեղծ զգացումներով գուրգուրալ ազգին համար աչխատող բոլոր մշակներու վրայ։ Եթէ ոչ պէտք է որ ըսեն մեզ երկոտանի անզգայներ։

«Չի մշակ արժանի է իվարձու իւրում»։

8 Փետր. 1923

Յովսէփ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

782 North Broadway
Yonkers N. Y. (U.S.A.)

ՆԱՄԱԿ ՍԻՐԻԱԷՆ

Պէյրութ, 20 փետր. 1923

Պէյրութի տնտեսական կացութիւնը՝ մասնաւորապէս Հայերուս համար այսօր մխիթարական երեոյթներ պատկերացնելու յատկանշանքէն հեռու է բոլորովին, երբ մենք կը տեսնենք թէ վաղուան հորիզոնը մթագնած է, հետեւաբար՝ մէկ կողմէն մեր ազգային իղձերուն իրականացումի պակասանը հետեւած ըլլալով հանգերձ, չենք կրնար տարբեր կոչ-

մէն չի մտահոգուիլ սերունդի մը դաստիարակութեան պահպանման ամենահիմնական ապրանքովը. մեր աչքին վրիպեցնելիք կամ քէ մոռացութեան ենթարկուելիք խնդիր մը չէ այս։ Մեծն Լիբանանի սահմաններէն ներս հազարաւոր հայեր անդրծ, անաչք ու անպատասխան կը մնան այսօր. ապագային մարմիններուն հոգիէ ըսելիք հոգածութիւնը իրականին մէջ անբաւարար է. երիտասարդութիւնը այլևս մեքենած ըսել կը թուի յուսալքումի անկման առաջին մէջ, և ինչ կրնան ընել երբ արդէն բախտը հիւծապէս քշնամի է իրենց։

Գէյրութ քաղաքին մէջ տան մը կարենալ վարձելու համար անպայման «տասարներու խոպոպակով պէտք է դիմել, իսկ քէ որքան գժուարութիւններէ յետոյ կրնայ մարդ իրեն պատապարան-բոյն մը ապահովել՝ իրաւ որ անասելի է. այս մասը հարուստին կը վերաբերի անշուշտ. հապա չքաւոր, խեղճ, ամէն բանէ բոլորովին զուրկ ապրողնե՞րուն վիճակը, ինչ պէտք է որ ըլլայ... երեսակայելը անգամ մեզի համար գժուար դարձ մըն է։ 2 փոքրիկ սենեակ և խոհանոց մը ունեցող տան վարձքը առնուազն 40 ֆր. ամիսէն պակաս չըլլար (տարեկանը). իսկ մի միայն սենեակ մը վարձելու համար սահմանած է մեկը վճարել ամսական 3 ֆր. ամիս. պէտք է դիտալ որ չատ անգամ ամբողջ տարեկան արժէքը կանխիկ կը պահանջուի։

Բնակարաններու կարգին ուսանողներն ալ քիչ տուգ չեն. օրնական հացին օխան 14 տուր. գհկ. է, այսինքն՝ 3 ֆրանքի չափ. շաքարին 2 օխան այս օրերս կարժէ 6 ֆր., երբեմն ալ 7 ֆր.ի կը բարձրանայ. մսին 200 կրամը կարժէ 3 ֆր. խոզ պանիրը, իւղը, քարիւղը հալն առկալիօրէն սուղ են։

Ըսինք որ բազմաթիւ հայ երիտասարդները բոլորովին անգործ են, քէև արհեստաւորներ ալ անպակաս են իրենց մէջ. ուրեմն, այս պայմաններու տակ խեղճ գաղթականութիւնը ի՞նչ կրնայ ընել և մարդ կը տարուի մտածելու անգամ քէ՛ իր անհատականը բարելաւելու համար՝ հազարաւոր գժուարութիւններ դէմ մաքառող այս ազգը ո՛ր աստիճան ալ տակուն ու դիմադրուող խոկ եղած ըլլայ, կրնայ պատահիլ որ օրին մէկը ամէն բանէ ընկճուած, պարապած, իր անհուժը ազգայ։

***

Ամսոյս 18ին, կիրակի օրը, երեկոյեան ժամը 8ին (ը. ե.) տեղւոյն Նարեկասէց ազգ. երկս. վարժարանի բնդարձակ սրահին մէջ տրուելիք երեկոյթ-դասախօսը «կամք» մասին կողմէ, նուագախումբ եւրոպական ազգաց եղանակներ։ Պ. Ե. Չարբինեանի կողմէ եղան հայկական ծիծաղաշարժ մի քանի երգեր եւլն։ Երեկոյթի վերջաւորութեան պահուն քանի մը դերասան պ. Խաչիկեան և տրտասաններ «բանաւորը չատ հարատարօրէն, ներկայնիրու բուռն ծափահարութեան արժանանալով։ Պ. Ե. Չարբինեան չատ յաջող կերպով կատարեց նաև մեծ. նախօսութիւն մը։

Կը լսենք որ մօտերս դեր. պ. Խաչիկեանի մտանգութեամբ պիտի բեմադրուի «ՕՔԼԱՆ». յայտնութիւն այս առթիւ։ Ուրախութեամբ կը տեսնենք որ այս բոլորին հասոյթները ազգային ձեռնարկներու կը յատկացուին,

Մհր. Ս. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՏԸ

Ամերիկեան Նպաստամատոյցի եւրոպական մասնաճիւղի վարչութիւնը ժընեվէն մեզ կը հաղորդե հետեւեալը.

«Ամերիկեան Նպաստամատոյցի ժընեվի դրասենեակը մինչ պատրաստ է Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իր ունեցած գանազան դրասենեակներու միջոցով, առանց ծախքի, Արեւմտահայ եւրոպա բնակող հայերու կողմէ դրամական օգնութիւններ փոխանցել իրենց ազգականներուն կամ ծանօթներուն։ Այս ծառայութիւնը, արդէն մեր կանոնաւոր յայտարարին մէկն է և ամէն չանք կը թափուի գանելու այն անձերը, որոնց կը ղրկուի դրամը։ Ընկերութեան պարագային, այսինքն երեք ամիս անցնելէ վերջ, երբ չկարենանք գտնել փնտռուած անձը, մեզ յանձնուած դրամը կը դարձնենք իրենց ուղարկուն։»

Հասցէ՝

Near East Relief
9, Place de la Fusterie. Genève (Suisse)

***

Այս առթիւ տացած ենք նաև Ամերիկեան Նպաստամատոյցի ընդհանուր քարտուղար Տ. Չարլը՝ վ. վիքերի մէկ խիստ չահեկան տեղեկագիրը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ վերջերս իր կատարած ուղեւորութեան մասին, որով հայ սրբերու վիճակի վրայ ականատեսի վկայութիւններ կուտայ։ Մեր յոյսերը թուով պիտի տանք հետաքրքրական մասերը։

ՏԵՂԱԿԱՆ

Հայասէրներու Միլուդալին Լիկի անդամ հովիւ Տ. Քրաֆթ Պոնարի Մարսէյլի մէջ մարտ 13ի երեկոյ կատարած հայասիրական բանախօսութեան մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակենք մեր յաջորդ թուով։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ.պոլսի գաշնակից բարձր յանձնակատարները իրենց կառավարութեանց ղրկեցին Լոզանի դաշնագրի մասին էնկիւրիի կառավարութեան հակառակարկներու փաստաթուղթը։

Կը կարծուի թէ այս հակառակարկները երկարաձիգ բանակցութեանց առիթ պիտի տան։ Նոր բանակցութիւնները պիտի սկսին այս անգամ Կ.պոլսի մէջ և գաշնակիցներ կողմէ պիտի մտանգի Կ.պոլսի բարձր յանձնակատարները։

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորներու փարիզի Միութեան դիմումին վրայ Ֆրանս. կառավարութիւնը արտօներ էր որ հայ դրօշակը պետական էնվալիտ քանդարանին մէջ. այդ արարողութիւնը կատարուեցաւ մարտ 11ի կիրակի առաւօտ։

— Օսմեան պարապանորդ բանաւորները երեք ամիսէ ի վեր իրենց քօշակները ստացած չըլլալով խռովութիւններ հանեցին։ Պատճառը իչխանութիւնները բազմաթիւ բանաւորներ ձերբակալելով անոնցմէ 40ը հրացանաջարկ ըրեր են։

— Գերմանիոյ գրաւուած վայրերու մէջ ընդդիմութիւնները հետզհետէ կը բազմանան ու կը սաստկանան։ Գերմաններ ուզեր էին գործնական գոյն մը տալով իրենց բողոքին սկսած են ֆրանսական ապրանքներ ապանել որուն իրր փոխարէժ Ֆրանսացիներն ալ Գերմաններ կապաննեն։ Ֆրանսական պատերազմական նախարարը այժմ կը շրջի գրաւուած վայրերու մէջ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Տիկին Ֆերուզ Կիւրեղեան Սերաստիոյ կաւոյ դիւղացի, կը փնտռէ իր ամուսինը նոյն դիւղացի պ. Յովհաննէս Կիւրեղեան որը պատերազմի չրջանին Պուլկարիան Ռուսիա անցած ըլլալով Սոխում քաղաքը ըլլալ կը թուէր. լուր ունեցողներէն պիտի խնդրեմ որ բարի ըլլան իմացնել ինձ, Արմէնիան հասցէով. Մարսէյլ. Ֆրանսա։

Ֆերուզ Կիւրեղեան

*

Փոխ Զանազան Նշան Օվկեան կը փնտռէ իր հոյեղօր «դիւկը երկրաւէր Օվկեանը, որուն Տիգրանակերտ ըլլալը կը կարծուի, կը խնդրուի իմացնել խմբագրութեան հասցէով։

*

Նամակ ունի փեդրօ Ձիվանեան։

«ԱՐԵԳ» ԱՄՍԱԳԻՐԸ

1923 թ. Ա. կիսամեակի բաժնորդագինն է 20 ֆրանկ. (Ամերիկա 2 տոլար, Անգլիա 10 շիլին)։ Ուղարկել այդ երկիրներէ դրամի չէքով։

Մեր հասցէն
Rédaction Areg, S. Hagopian
Eisenacher Str. 38-39. Berlin W. 30

ՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

Ամէն անոնք որ կը փափաքին այս օտարութեան մէջ իրենց մայրենի ազգային լեզուն կենդանի պահել և զարդացնել մասնաւոր դասեր առնելով, պէտք է դիմեն խմբագրութեան դրասենեակը, բայց կիրակիէ ամէն օր կէսօրներէ վերջ, և ծանօթանան պայմաններուն։ Նաև կը սորվին ֆրանսերէնի մասնաւոր դասեր։

ԾԱԽՕՐԻ ԳԻՐՔԵՐ.

— Մեր Խաչը, Տքթ. Մ. Սալբիի. շքեղ տպագրութեամբ եւ խորհրդանշական գեղեցիկ պատկերներով հատոր մը որ կը պարունակէ նորավէպեր հայ տարագրութեան չրշատակներէն. 10 ֆր. (11)։

— Վերածնունդ Տարեցոյց 1920ի. սիրուն գրութիւններով եւ պատկերներով զարդարուած. 5 (6)։

Բաքինդրանաթ Տագօր. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԸ Սիրոյ եւ կեանքի Փօէմներ. Թարգմանութիւն Համլիկ Թումանեանի. Վիեննա, Մխիթարեան տպարան 1322։

Համաշխարհային համբաւ վայելող Հընդիկ բանաստեղծի այս հատորը շատ յաջող կերպով Թարգմաներ է Տ. Համլիկ Թումանեան որպէսզի Հայերն ալ իրենց լեզուով կարենան վայելել մեծ բանաստեղծի փիլիսոփայական ներշնչումները։ Գինն 10 ֆր. Մարսէյլէ դուրս 11 ֆր.։

— K. J. Basmadjian.— Histoire Moderne des Arméniens. Յանօթ պատմաբանին այս շահեկան գործը, Տ. Ջագտը Մորկանի մէկ հոյակապ նախաբանով, խիստ այժմէական է եւ կարժէ որ ամէն Հայ կարդայ ըզայն եւ կարդացնել տայ նաեւ օտարներուն որ մեզ չեն ճանչնար մեր իսկական պատմութեամբ, այլ առասպելներով խառն յաճախ են հայ անունը։ Գինն 10 ֆ. (11 ֆր.)։

Մօրիս Մէթէրլինկ. — Իշխանուհի Մալէն (Թատերգութիւն հինգ արար). Թարգմ. Վ. Գէորգեան. (Աչխարհահռչակ Գելճիպացի դասերգուկ գրագէտի փնտռուած գործերէն է սոյն հատորը որ օժտուած է յայտնի քարգմանութեամբ մը և չատ ժամանակին է. 3½ ֆր. (4 ֆր.)։

Մօրիս Մէթէրլինկ. Սպիտակ Թիլմոնտի քաղաքապետը. Թատերգութիւն երեք արար). Թ. Վ. Գէորգեան։ (Պատերազմի չրջանէ յետոյ գրուած մը Գելճիպաի մէջ տեղի ունեցած)։ Գինն 3 ֆր. 50 (4)։

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ

Հայակեր Թալէաթ փաշայի սպանիչ Ս. Թէհլիրեանի Գերլինի մէջ տեղի ունեցած հռչակաւոր դատավարութեան մանրամասն հայերէն Թարգմանութիւնն է այս որ լոյս ընծայած է Վիեննայի Մխիթ. տպարանը։

Ամէն Հայ պէտք է կարդայ այս գիրքը որ մեր պատմութեան մէկ դրուագը կը կազմէ։

Գինն է 7. ֆր. Մարսէյլի մէջ, 8 ֆր. Մարսէյլէն դուրս։ Ուզողներուն կրնանք տրամադրել մեծաքանակ։

Ամեն ապսպրանք պէտք է կանխիկ վճարուի։

Նամակ, դրամ եւ այլն ուղղել
խմբագրին անունով՝
Rédacteur : EGHICHÉ TOROSSIAN
Abonné Colbert 303, Marseille

Le Gérant : FRANÇOIS CARRIÈRE.

Հայերէն Տպարան Մ. Փորթուգալեան
MARSEILLE. — IMPRIMERIE DU MIDI
19. rue de la Grande-Armée, 19.